

Nieuwjaarstoespraak Wim van de Donk, commissaris van de Koning in Noord-Brabant, Nieuwjaarsreceptie provinciehuis 10 januari 2019.

Alleen het gesproken woord geldt

1. Florarium Temporum- drie foto's en het verhaal over gemopper

‘Geschiedenisboeken heb ik altijd intensief bestudeerd en vol interesse gelezen – van jongs af aan was ik immers gefascineerd door deze tak van wetenschap – en zodoende heb ik ontelbaar veel boeken van verschillende geschiedenisschrijvers onder ogen gehad en gelezen (...). Ik wilde immers weten hoe het er aan toe ging in voorbije eeuwen en door welke rampen, onrusten en oorlogstumult de wereld werd opgeschrikt vóór deze tijd en welke oorlogshandelingen er plaatsvonden in bepaalde streken en provincies (...) en (...) welke ellende het menselijk ras heeft moeten verdragen (...). Tegelijk vroeg ik mij af welke periodes van welvaart de wereld bij tijd en wijle heeft gekend (...). Ik wilde immers de geschiedenissen en daden van onze voorouders kennen, in de hoop te midden van dit alles een bijzonder staaltje deugd te vinden dat mij zou helpen om voorzichtiger te zijn in voorspoed, lijdzamer in tegenspoed, [en] een beter (...) mens te zijn door dat na te volgen. Er zijn immers mensen die door voorspoed volledig losslaan. Zij maken zich te schande door genotzucht (...) of ze ontwikkelen een onbevredigbare zucht om te eten en te feesten. Of ze worden sloom door verveling en passiviteit. Tegenslag brengt mensen echter tot een uitzichtloze wanhoop. Of ze vervallen in een eindeloos gemopper. Of het maakt hen diep bedroefd (...). Maar zij gaan voorbij aan het feit dat de voorgaande generaties veel grotere tegenslagen te verduren kreeg dan de generatie die nu nog in de wereld leeft. Onze tijden (kunnen) -ondanks alle tegenslagen- door verstandige mensen welhaast als een gouden eeuw worden beschouwd (...). Wij en de mensen rondom ons zijn in ons leven van rust en luxe echter gewend geraakt aan mooi weer en raken van streek zelfs bij het minste wolkje aan de lucht.’

Zo ongeveer deze tekst werd volgens het Eindhovens Dagblad¹ ongeveer een jaar geleden door professor Nico Pijls voorgelezen aan een aantal Rotarians, waarvan er naar ik meen te weten een aantal ook hier vanmiddag aanwezig is. Alle aanwezigen dachten, zo wordt vermeld, dat het ging om een reguliere nieuwjaarstoespraak.

Ik heb een aantal fragmenten dat de kans zou verhogen dat U anders dan hen zou reageren voor alle zekerheid weggelaten en gokte daarmee op eenzelfde effect.

Want U raadt het al: het is niet mijn idee en niet mijn tekst.

Het is geen recente tekst.

Het is een oude tekst.

Een hele oude tekst wel. Afkomstig uit de proloog van het indrukwekkende Florarium Temporum (Bloemhof der Tijden), geschreven door de Augustijner monnik Nicolaas Clopper in het klooster Mariënhage te Eindhoven.

In 1472. Clopper was toen tweeëndertig jaar oud.

---

¹ Eindhovens Dagblad, zaterdag 17 november 2018, p.1.

Eindhoven had toen al zo'n 240 jaar het stapelrecht (wellicht aan te duiden als een soort van middeleeuwse 'citydeal') en Brabant was economisch booming dankzij het verstandige beleid van de ambitieuze Hertogen (en Hertoginnen!) van Brabant, die veel ruimte lieten aan hun steden en die intensief met de Brabantse Staten samenwerkten.

Nicolaas Clopper werkte decennialang aan deze op serieuze bronnen gebaseerde geschiedschrijving van de ups en downs in onze geschiedenis en had een scherp inzicht in de vele veranderingen, maar ook een scherp oog voor de veel minder veranderlijke aard van de menselijke natuur.

De tekst is recent beschikbaar gekomen in een werkelijk prachtig uitgegeven boek. Professor Pijls en zijn collegae maakten het mogelijk dat Willem Erven jarenlang mocht werken aan de transcriptie en vertaling van het louter voor specialisten toegankelijke, middeleeuwse Latijn. Een monnikenwerk waarvoor een applaus ook hier vanmiddag niet zou misstaan. (....)

2. Brabant moppert niet maar pakt aan

Al in 1472: Eindeloos gemopper, mensen die van streek raken, niet echt de lessen leren van eerdere crises.... We herkennen het ook in onze tijd.

Ingewikkeldheid van de wereld is er inderdaad. Technologie, Geopolitiek, Economie, Demografie, Financieel systeem, Politiek systeem, Ideologische verharding, Fragmentatie..... er speelt ook nogal wat! En steeds meer de wereld buiten Brabant, die in onze afwegingen en kansen binnenspoelt. Dus goed opletten en analyseren en samenwerken.

- a. financiële domein (de enorm groeiende schuldenlast, de aanhoudende kwetsbaarheid van het financiële systeem: hebben we echt geleerd van de vorige crisis?),
- b. economische domein (de discussies over duurzame groei, de overgang van de croissant naar de donut, zal ik maar zeggen),
- c. sociale domein (de toenemende ongelijkheid, de demografische dynamiek, de anywheres ten opzichte van de somewheres),
- d. politieke domein (het afnemende vertrouwen in de politieke instituties, de fragmentatie en balkanisering, de vervreemdende vormen van markt bureaucraties, lees het boek van Herman Tjeenk Willink),
- e. ideologische domein (de politieke klimaatverandering, fragmentatie en radicalisering van standpunten en identiteiten en verharding van verhoudingen),
- f. geopolitieke domein (de ingrijpende verandering van verhouding tussen de continenten, migratieproblematiek),
- g. technologische domein (de opkomst van digitalisering, dataficering en de opkomst van kunstmatige vormen van intelligentie), en
- h. het ecologische domein (de klimaatverandering, de biodiversiteit die onder druk staat, de spannende verhouding tussen de hoeveelheid water en grond die nodig is om de groeiende wereldbevolking te voeden).

Dat zijn meer dan wolkjes aan de lucht. Er zit ook zonneschijn tussen: kansen en bedreigingen in een ingewikkelde en onvoorspelbare samenhang. We moeten helder blijven analyseren, ons behoeden voor kudderedeneringen en investeren in wendbaarheid. En toch ook: durven denken in termijnen en generaties.

Ik zou er uren over kunnen spreken.

Brabant Kennis, Brabant Advies, TELOS: we zullen veel denkkracht nodig hebben om een stevige agenda voor de komende bestuursperiode te maken. Inhoudelijk solide, politiek gedragen.
Helder blijven analyseren: de wereld verandert zo snel....

De eerste bouwstenen en suggesties worden aangedragen: van ondernemers die willen inzetten op het tegengaan van voedselverspilling (Brabant loopt voorop!), van de manifestpartners die gaan over transformatie buitengebied, verduurzaming, natuurontwikkeling, toekomst van onze boeren.
De werkgevers melden zich: prima, verkiezingen zijn ook de tijd van de ideeën, de dromen, de wensen, de opvattingen over onze toekomst.

Op 16 maart hier in dit huis een speciale versie van open dag; verkiezingsfestival; debat door onze eigen Omroep Brabant....

Nu eerst Brabanders aan het woord: verkiezingen op 20 maart.

Complimenten voor partijen die zich kandideren: een opvatting over de toekomst van onze provincie.

Naast analyses: genoeg inspirerende praktijken en verhalen.

Want naast Brabant Kennis en Brabant Advies: ook wezenlijk:

De Brabantse mens, het Brabantse gevoel, de Brabantse Stijl

Brabant heeft ook tafels. Koffietafels, en tafels in de kroeg!

Vernieuwing van werken, nabij bestuur, ambities en allianties, pragmatisch optimisme!

Zomaar wat dingen uit 2018.

a. Innovatief ondernemen: Bart en Lucas Houben uit Eindhoven met hun worstenbroodjes

Ik was er op de dag van het MKB: 16 november in Eindhoven. Geworteld ondernemerschap.
Zo wezenlijk, zowel groot als klein van belang. Ecosysteem.
Krachtig, voorbeeld voor Europa. Innovatief. Zelfs Brabantse traditie wordt geïnnoveerd.

Vraag van Omroep Brabant of wel aan deze traditie mocht worden gekomen: zo wel!

b. Sociaal en duurzaam: Piet Verhoeven, voorzitter en secretaris coöperatie Esbeek

Brabant op zijn best: ondernemerschap en gemeenschapswerking: op tal van plaatsen aanwezig, maar hiervoor vorig jaar terecht Koninklijke aandacht

Energieagenda. Klimaattafels. Veel beleid. Intussen de werkelijkheid in Esbeek. Mensen maken daar het verschil. De Koning kwam kijken op 6 juni. Voorbeeld van gedragen verantwoordelijkheid.

Sfeer ook terug te zien in Brabantse gemeenten: in maar liefst 23 van de 54 gemeenten waar het program- of coalitie-akkoord een inhoudelijke titel had staat er SAMEN in de titel En dan noem ik nog niet Laarbeek, Handen Ineen; een groot voorbeeld op het terrein van burgerparticipatie.

c. Sociale innovatie en verbinding: de Brabant Stoet op 16 september; Ferd Quick, Tony Vaessen en Paul Spapens

Cultuur; verbeeldingskracht in verbindingskracht. Muziek, het goede leven. Zorgen dat iedereen mee kan doen. We waren geen Culturele Hoofdstad van Europa. Maar toch wel een beetje die dag: wezenlijk belang van cultuur door en van de mensen.

Muziekonderwijs voor jonge mensen: wezenlijk!

Ferd Quick, Brabant bokaal, eerdere deze week terecht benoemd tot ereburger van Bergen op Zoom

d. Culturele drager Pia Meuthen, Prins Bernhard Cultuurfonds en Requiem for Lost Things

Lage en Hoge cultuur. Bij choreografe Pia Meuthen, winnaar Brabantse cultuurprijs op 25 oktober uitgereikt in onze hoofdstad. Wervelend en diepzinnig. Laat zien dat in cross-overs nieuwe dingen gebeuren. Circus en ballet, in het nieuwe dingen laten gebeuren.

De onuitputtelijke bron van de verbeeldingskracht.

Requiem for lost things: zijn we niet een beetje de choreografie zelf kwijt geraakt. Een echt gesprek over wat we met onze samenleving willen. Cultuur helpt ook daar.

e. Zorg voor elkaar - Brabanders van het jaar- Peggy van de Vijfeijken en Vivienne van Leuken

Voor het tweede jaar op rij Helmonders als Brabanders van het Jaar. Er betekenisvol voor anderen zijn: er verandert veel, maar dit blijft zo wezenlijk!

Helmond! Stad ontwikkelt zich op een fantastische manier. Heeft te maken met trots die ontstaat. Pessimisme? Er zit zoveel kracht in de mensen.

f. Ruimte, identiteit en vernieuwing, Lochal 13 Tilburg, Peter Kok

Gisteren was ik er voor een mooi symposium over Bindend Besturen in Brabant, in de Lochal in de Spoorzone van Tilburg. Een verboden stad is opengemaakt. Ook hier stad en provincie samen!

Oude economie in nieuwe gebouwen, nieuwe economie in oude gebouwen
Wezenlijke vernieuwing: centrum van wijsheid en verbinding
bibliotheek, verbinding en debat.

Platform van verbinding en inspiratie: nieuwe impuls voor ontwikkeling. Pars pro toto voor onze provincie.

g. Burgemeesters Nederlander van het jaar, Machiavelliprijs

Mooie dingen, maar ook aandacht blijven hebben voor ondermijning
Zorgen om stevigheid van onze aanpak. Knarsetandend moet ik soms zien hoe we er niet in slagen om echt door te pakken. Nog veel naïefs. We gaan de rechtsstaat niet verdedigen door hem opzij te zetten, maar ik vrees echt voor legitimiteit wanneer wij, en dan bedoel ik niet alleen politie en justitie, er niet in slagen mensen van kwade wil de voet dwars te zetten. Knarsetandend moet ik aanzien hoe misdaad loont, hoe slimme boeven ons voor kunnen blijven.

Discussie over burgemeesters als crime fighter: snap ik. Maar laten we dan zorgen dat andere delen van het systeem adequaat werken.

Taskforce: we zijn nog lang niet klaar!

Tot slot:

3. Over verkiezingen, bevrijding, democratie en rechtsstaat; wanneer we schreeuwen luisteren wij niet

PS verkiezingen 20 maart

Verkiezingen. Zorgen voor legitimatie voor belangrijke besluiten.

Opkomst! Ook voor Senaat, en Europa in mei.

Er staat veel op het spel. Zorgen voor goede toon in debat.

Fragmentatie. Staten zijn de spiegel van de Brabantse samenleving....
Zoektocht naar voortdurende betrokkenheid van burgers: nieuwe omgevingswet.

Veel vernieuwing, maar wezenlijk: parlementaire democratie.
Re-presentatie: van visies naar een gedragen algemeen belang.

2019: van verkiezingen naar de opmaat van het vierden dat Brabant 75 jaar geleden werd bevrijd.

Met die verkiezingen vieren we ook dat we een democratische rechtsstaat zijn, die in 2019 zal herdenken dat we die 75 jaar geleden hebben moeten bevechten op het brutale fascisme dat ons de democratie, het vertrouwen op het recht en de menselijke waardigheid ontnam.

Dat we een grondwet hebben die aan ieder mens vertelt dat hij of zij er mag zijn. En dat we discriminatie verbieden. Dat we vrij zijn, maar ook verbonden. En dat pluriformiteit geen probleem is, maar bijdraagt aan vitaliteit en veerkracht.

We zullen met een mooi en waardig programma gaan herdenken en vieren. Samen met het comité 4 en 5 mei, samen met het V-Fonds.

Dat doen we in het besef dat dat herdenken steeds meer ook moet zijn: nadenken over hoe het eigenlijk met onze democratie en rechtsstaat anno 2019 gaat.

De veteranen van Wereldoorlog II zullen in steeds kleinere getale aanwezig zijn. Daarom zullen we een beroep op onze scholen doen: de voortzetting van deze traditie van herdenken en vieren zal steeds meer gaan rusten op de volgende generatie. Een eerste groep jongeren is al begonnen: onze denktank.

Met hen gaan we voorafgaand aan de traditionele herdenking van de Brabantse gesneuvelden, in Waalre op 11 september 2019, een internationale jongerenconferentie organiseren. De titel is al bekend: PAST:FORWARD Reflect, Rethink, Remember

Hoe zetten we die belangrijke traditie van herdenken en vieren voort? Wat vieren we eigenlijk? Wat zijn toekomstbestendige grondslagen en vooronderstellingen bij de rituelen die we daarbij hanteren. En vooral ook: hoe gaan we van herdenken naar nadenken. Hoe borgen we het kostbare bezit van rechtsstaat en democratie in de toekomst?

De democratische rechtsstaat is, zo lijkt het, het enige dat ons nog bindt, maar dat is nogal wat. Vooruitdenken door de generatie die de verantwoordelijkheid voor het herdenken van de gevallen en het vieren van bevrijding gaat overnemen.

Ik doe bij dezen een beroep op jongeren in onze provincie om zich aan te melden om mee te denken en te organiseren.

We zoeken VMBO'ers, MBO'ers, VWO'ers, HBO'ers en WO'ers van Brabantse opleidingen die als adviseur en als lid van de denktank mee willen gaan doen. De eersten hebben zich al gemeld.

We gaan met hen en de Stichting Herdenking Brabantse Gesneuvelden op 11 september een waardige herdenking en een internationale conferentie organiseren in Waalre.

Dat doen we in het gemeentehuis dat zo trots werd herbouwd na de laffe aanslag op precies dát wat we 75 jaar geleden moesten herwinnen op de vijand: rechtsstaat en

democratie. Herwonnen op het egoïsme van het eigen gelijk, bevochten op de brutale tirannie van de terreur van de sterken.

Herwonnen ook op het besef dat het bij vrijheid gaat om méér dan louter individuele vrijheid. De vrijheid vier je nooit alleen. Vrijheid, hoe tegenstrijdig dat op het eerste gehoor ook klinkt, verplicht. Vrijheid is een opdracht, een werkwoord.

Nadenken over de betekenis van vrijheid: dat gaat nooit alleen over die van jezelf. Dat gaat altijd ook over onze vrijheid, over onze samenleving.

Dat gaat over evenwicht en tegenwicht, over voortdurende verandering. Dat vraagt om checks and balances. En dat vraagt om een eerlijke en respectvolle toon.

Daarover maak ik me wel eens zorgen. Naast alle prachtige voorbeelden van betrokken burgers, de enorme zorg die er ook in onze provincie nog steeds voor elkaar is, is er ook veel boosheid, bitterheid.

Veel meer lijken we tegenover elkaar te staan: over veel worden we tegenwoordig heel snel opgewonden, zeker als we van alles identiteitspolitiek gaan maken. De eens redelijk overzichtelijke publieke ruimte is voor velen een doolhof van meer en minder extreme en soms nauwelijks of niet te verzoenen opvattingen geworden.

Als we zo hard naar elkaar schreeuwen dat we elkaar niet meer kunnen verstaan, wordt het niets. Vrijheid van meningsuiting is een groot goed, maar het vormen van een mening vraagt om iets meer dan een oppervlakkig beeld over de ander. Vrijheid van meningsuiting ontslaat niemand van de zorg zijn of haar woorden of 'frames' zo te kiezen, dat het gesprek ook als het moeilijk is door kan gaan.

Het vrijheidsbegrip, zo laat Fukuyama zien, is steeds minder verbonden met naties en gemeenschappen en steeds meer verbonden geraakt met wat hij noemt expressief individualisme. Hij spreekt van de radicale democratisering van identiteit. Daarmee duidt hij de beweging van een voorheen voornamelijk gemeenschappelijk beleefde identiteit naar een samenleving die zich kenmerkt door steeds meer individueel of door kleine groepen beleefde identiteiten.

Nicolaas Clopper had het over mopperen.

Dat kan zo af en toe geen kwaad (het woord 'zeiken' komt zelfs in ons volkslied voor) en zeker als mensen zich niet serieus genomen voelen kan er zelfs begrip voor zijn. Maar een toon van harde haat en bittere boosheid is vooral destructief.

Wie had ooit gedacht dat zo'n toon zelfs Europa aan het wankelen brengt? En dat leugens ongestraft kunnen worden verteld. Fake News leidt tot Fake Democracies.....In geopolitieke zin moeten we niet naïef zijn dat vele krachten buiten Europa belang hebben bij verzwakking van ons continent.

Er is sprake van een soort van politieke en sociale klimaatverandering, die misschien wel gevaarlijker is dan die andere....

Maar vooral: het is ook zo verschrikkelijk on-Brabants. Het vreet aan samenhang en onderling vertrouwen, juist nu dat zo verschrikkelijk nodig is.

75 jaar geleden vierden we feest omdat we een bedreiging die van buiten onze samenleving kwam met succes werd overwonnen. Laten we het komende jaar vieren dat we de bedreigingen die we nu ook in onze eigen samenleving zien het hoofd kunnen bieden. Omdat we die durven te benoemen en omdat we de moed hebben er tegen te vechten.

Vijf-en-zeventig jaar geleden kwam de bevrijding van buiten. Nu lijkt het nodig bij de herdenking ervan ook eens goed in onze eigen spiegel te kijken. Het heeft er alle schijn van dat de opdracht om onze vrije en democratische samenleving ook voor de komende generaties te behouden, vooral een dringende opdracht voor ons zelf geworden is. Voor ons samen.

Niets over gele hesjes... ik begrijp dat ik daarmee velen teleurstel:
Nou vooruit. Misschien tot slot een waarneming dan.
Ik zag ze in Frankrijk. Veel over te zeggen.
Een ding dat ik hoorde.

Voor veel mensen zijn de gele hesjes niet alleen een protest, maar een, soms na jarenlange isolatie en vervreemding, hervonden vorm van saamhorigheid van samen eten en onderlinge verbondenheid. Samen fikkie stoken....

Misschien is dat – geweld veroordelen we! - wel het belangrijkste signaal. Dat we bij alle veranderingen in onze tijden vooral niet moeten vergeten wat we hier uiteindelijk allemaal als meest wezenlijk ervaren. Onderlinge verbondenheid en een samenleving waarin iedereen meetelt, zonder uitzondering. Samen dus, als in: Samenleving.

Ik wens U een Zalig Nieuwjaar!!